

pratar m ė

Algirdo Juliaus Greimo semiotinių studijų ir tyrimų centras 1994 m. prad ėjo leisti mokslinių studijų seriją „Semiotika“. Pirmajame s ėsiuvinyje buvo išspausdintas pranc ŗz ŗ semiotik ės Heidi Toelle tyrimas „Apie neapibr ėztum ė“ – Barbey d’Aurevilly novel ės „Gra ŗiausia Don Œuano meil ė“ analiz ė. Semiotikos studentams ir ŗiandien tai teb ėra parankin ė metodologin ė knyga. I ŗ ėjo septyni „Semiotikos“ s ėsiuviniai, skirti arba atskir ŗ k ŗrini ŗ (Prospero M ėrim ėe „Lokys“, Vai ŗzganto „D ėd ės ir d ėdien ės“), arba vieno poeto (Oskaro Mila ŗiaus) tekst ŗ analizei. Œioje serijoje išspausdintas ir Greimo „Baim ės ie ŗkojimas“ – lietuvi ŗ liaudies pasak ŗ apie bebaim ė heroj ŗ semiotin ė analiz ė drauge su pagrindiniais analizuot ŗ pasak ŗ variantais. Vienas s ėsiuvinis buvo skirtas interdisciplininio seminaro ir jo pagrindu surengtos mokslin ės konferencijos „Œiuolaikinio socialinio diskurso analiz ė“ prane ŗimams. Tik ėtasi, „kad ŗis interdisciplininio pob ŗd ŗio studij ŗ leidinys, sujung ės skirting ŗ specialybi ŗ, įvairi ŗ auk ŗt ŗj ŗ mokykl ŗ d ėstytojus, doktorantus ir studentus, sulauks savojo t ėsinio“.

Deja, 1999 m. d ėl įvairi ŗ prie ŗas ŗi ŗ serijos leidimas nutr ŗko. Semiotiniai tyrimai ir toliau rasdavo vietas „Balt ŗ lank ŗ“ ŗurnale, tiesa, derindamiesi prie įvairesnio skaitytoj ŗ rato.

Sumanym ė atgaivinti „Semiotik ė“ paskatino ŗiometin ė akademin ė „Balt ŗ lank ŗ“ savait ė. Platesnius semiotikos akira ŗius atv ėr ė m ŗs ŗ sve ŗiai Purdue universiteto (JAV) profesorius Thomas F. Brodenas ir Tartu universiteto Semiotikos departamento d ėstytoja Silvi Salupere. Atnaujintos „Semiotikos“ s ėsiuvinyje spausdinami j ŗ prane ŗim ŗ pagrindu parengti straipsniai.

Semiotikos kelias į Lietuv ė prasid ėjo septintajame pra ėjusio am ŗiaus de ŗimtmetyje nuo Tartu (Kiaeriku) vasaros mokykl ŗ. Pirmuosius

semiotiko žingsnius čia žengė Tomas Venclova, netrukus tapęs semiotinių idėjų skleidėju Lietuvoje. Tartu semiotikos įkūrėjo Jurijaus Lotmano pėdomis sekė ir kiti semiotika besidomintys lietuvių literatūrologai. Po Greimo viešnagių Lietuvoje 1971 ir 1979 metais sustiprėjo Paryžiaus semiotikos mokyklos trauka. Susirašinėdami su Greimu ir studijuodami jo siunčiamus semiotinius tekstus, lietuvių semiotikai tapo jo mokiniais. Nepriklausomoje Lietuvoje Greimo iniciatyva užsimezgė tiesioginiai ryšiai su prancūzų semiotikais. Ne veltui 1992 m. Vilniaus universitete įkurtas semiotinių studijų ir tyrimų centras buvo pavadintas Algirdo Juliaus Greimo vardu.

Būdamas Tartu–Paryžiaus tarpukelėje, Greimo centras atlieka ir metodologinio tarpininko funkciją. Lietuvių semiotikai tebėra uolūs Jurijaus Lotmano ir jo mokinių darbų skaitytojai. Jie remiasi tartiečių nuostatomis savo tyrinėjimuose, dalyvauja Tartu ir Talino universitetuose rengiamose semiotikų konferencijose. Vilniaus universiteto semiotikos magistrantams skaitomas lotmaniškos pakraipos Kultūros semiotikos kursas.

Glausta amerikinės Charleso Sanderso Peirce'o semiotikos apžvalga pateikta VU Komunikacijos fakulteto docento Algirdo Budrevičiaus knygelėje „Semiotikos įvadas“ (1998). Bet apie amerikinės semiotikos santykį su Greimo semiotika, kuri priskiriama „literatūrinei kryptčiai“, čia beveik nekalbama.

Šiame „Semiotikos“ sąsiuvinyje – pirmąsyk Lietuvoje – mezgasi šių trijų semiotikos mokyklų dialogas.

Thomo F. Brodeno moksliniai interesai formavosi Greimo Paryžiaus seminario, kurį jis lankė 1981–1982 m., aplinkoje. Mokslininkas ir šiandien lieka ištikimas pagrindiniams metodologiniams Greimo mokyklos principams. Bet dėstydamas JAV universitete jis puikiai išmano ir amerikietiškąją semiotiką, tai, kas sieja šiuos du semiotikos žemynus ir kas skiria.

Spausdinamas Brodeno straipsnis „Algirdo Juliaus Greimo biografijos kontūrai“ yra jo rašomos Greimo intelektualinės biografijos skyrius. Tai bus pirmoji studija apie Greimą anglų kalba ir, ko gero,

apskritai pirmoji mokslinė Greimo biografija. Nors šiame skyriuje apsiribojama Greimo gyvenimu iki emigracijos, biografas bando apčiuopti sąsajas tarp Greimo asmenybę formavusių metų ir vėlesnio įsipareigojimo siekiant ambicingų mokslinio reikšmės aprašymo tikslų. Daroma išvada, kad rezistencinė Greimo kova Lietuvoje buvo „puikus pasiruošimas akademinėms kovoms Lotynų kvartale, Prancūzijoje ir visame pasaulyje“.

Paryžiaus semiotikos santykis su amerikine semiotika dažnai suvokiamas kaip metodologinis ginčas, kuriame savo principus daugiausia dėsto greimininkai, o pirsininkai lingvistinę semiotikos problematiką tiesiog ignoruoja. Atsakomojo amerikiečių atgarsio stoką pripažįsta ir Brodenas. Bet paryžiečių nuostata jam atrodo gerokai sudėtingesnė. Pradinis skepticizmas „anapus balos“ kuriamos semiotikos atžvilgiu aiškinamas būgštavimu, kad filosofiniai Peirce'o išvedžiojimai nesugriautų viena kitą apibrėžiančių sąvokų sistemos. Stiprėjantis Greimo pasekėjų domėjimasis amerikine semiotika siejamas su poslinkiais, praplėtusiais Paryžiaus „standartinės semiotikos“ rėmus. Peirce'o plėtotą juslinio suvokimo teoriją paskatino prisiminti fenomenologinis greimininkų posūkis, dinaminę Peirce'o semiozės sampratą suaktualino dėmesys sakymui ir kultūrinėms praktikoms, o pirsiška betarpiško ir dinaminio objekto skirtis pravertė besiformuojančiai objekto semiotikai.

Brodenas pažymi, kad Greimo semiotika anaip tol nesiriboja lingvocentristine problematika, kaip teigia daugelis pirsininkų. Greimas nuo pat pradžių suvokė semiotiką kaip apimančią ne vien žodinę raišką ir, be kalbininkų, įtraukė į savo tyrimų grupę įvairių sričių specialistų, kurie padėjo tobulinti semiotinės analizės įrankius. Pastaruoju metu itin platus pripažinimo susilaukė vizualinės semiotikos ir sociosemiotikos tyrinėjimai.

Aktualus Brodeno teiginys, kad Peirce'o semiotika yra ne tik abstraktus teorinis statinys, bet ir veiksmingas analizės instrumentas. Kaip pavyzdys pateikiamas Peirce'o „dinaminės interpretantės“ taikymas Antonino Artaud Žiaurumo teatrui.

Silvi Salupere, padėjusi Jurijui Lotmanui parengti spaudai paskutiniąsias jo knygas „Kultūra ir sprogimas“ ir „Nenuspėjami kultūros mechanizmai“, atstovauja Tartu semiotikai. Remdamasi šios mokyklos patirtimi, ji kelia bendresnius semiotikos mokslinio statuso, taip pat europinės ir amerikinės semiotikos sąveikos klausimus. Peirce'ą, kaip ir jo pasekėjai, Salupere priskiria holistinei tradicijai, įrėminančiai „žmogiškojo žinojimo visumą“. Europinė semiotika jai tarsi atrodo „atomistinė“. Su tuo turbūt nesutiktų Brodenas, pabrėžiantis Greimo semiotinių užmojų universalumą. Pasak Salupere's, semiotika, gebėdama įsiveržti į beveik visas žinojimo sritis, pretenduoja į visuotinumą. Todėl „grynesiems“ mokslininkams ji atrodo pavojinga, bet drauge, kaip bet koks pavojingas dalykas, kelia susidomėjimą.

Kaip gyvybingos tyrinėjimo programos kūrėją greta Peirce'o ir Saussure'o straipsnio autorė pristato Jurijų Lotmaną. Su Tartu semiotine mokykla ji taip pat sieja šiuolaikinės biosemiotikos pirmąją Jakobą von Uexkūlį. Tokiu būdu Tartu semiotika pasirodo kaip dviejų tradicijų – sosiūrinės (Lotmano kultūros semiotika) ir pirsinės (Thomo Sebeoko zoosemiotika ir Kalevo Kulli'o biosemiotika) – sankryža. Svarstymus apie semiotikos vietą mokslų klasifikacijoje, grindžiamus įvairiais autoritetais, Salupere baigia optimistine išvada: „Pati semiotika, atrodo, nelabai jaudinasi dėl savo „moksliškumo“. Ji tiesiog yra.“

Kęstutis Nastopka